

gógusok, orvosnők lesznek. „Nemcsak sok ezer kilométer messziről utaznak ide, (Moszkvába), ez az utazás egyuttal sok évezredet áthatal a kőkorszakból a XX. századba!“ S a nő, aki évezred óta szellemi és lelki tunyaságra volt ítélve, most, ébredése napján, rohamos ütemben, felnyilt energiákkal egyenliti ki hosszú tespedését. Szerző a személyesen megismert életsorsok dús ábrázolásával győz meg róla, miként lettek a lefátyolozott igavonó-nőkből repülőnők, színésznők, orvosnők, kolchozok, gyárak munkásai és vezetői. A kolchozokban vezető szerepet játszanak, Georgiában a gyári munkások 43, Örményországban pedig 52 százalékát teszik. A Távols-Keleten, az „1001 éjszaka meséi“ után az „1002. éjszaka valóságának csodája“ következett el, az emberrévalás, az öntudatraébredés boldogító valósága — írja F. H. És éppen ez, elsősorban a változás embertörténeti jelentősége az, amit a könyv megjelenit. Ez a mű soha többé a történelem menetéből ki nem törölhető — fűzi hozzá. A folyamat még nem zárult le, de a történelem kerékét többé nem lehet visszafordítani. A történelemnélküliség káoszából Kelet asszonya embertudatra s kultúrlétre fejlődött.

(Neufeld Béla)

**HERBERT MELZIG: KEMAL ATATÜRK.** (Societäts Verlag, Frankfurt, 1938)

A török diktátor, Kemal Atatürk Európában kevésbé ismert, mint európai kollegái, életéről, fejlődéséről azután így még kiszinezettebb képek vannak forgalomban, mint amilyenek a nagy európai vezérek életutjáról. A valóság ezzel szemben az, hogy Kemal Atatürk, aki a közelkelet egyik legendája ma, nagyobb nehézségeket győzött le pályáján, mint amennyit Európában feltételeznek róla. Eltekintve a politikai akadályoktól, felvette a harcot az ozmán birodalom vallási hagyományaival s a birodalom középkorisan gondolkodó embereivel. A több helyen korántsem objektív szerző érdeme, hogy nem a török diktátor emelkedésének romantikus ábrázolására törekszik, hanem megadja azt a tárgyi keretet, amelyben ez a felemelkedés megtörténhetett. Ugyanakkor ismerteti a politikai és diplomáciai összefüggéseket, úgy hogy a könyv az Uj Törökország kialakulását illetőleg is tájékoztat. (v.)

**ZEITSCHRIFT FÜR FREIE DEUTSCHE FORSCHUNG.**

(Science et Litterature. Paris, 1938.)

A külföldre szorított német szellemi életnek eddig nem volt kimondottan tudományos folyóirata. A pár színvonalas irodalmi és világnézeti folyóirat (*Mass und Wert, Das Wort*) mellett úgyszólván csak a Prof. *Horckheimer* szerkesztésében megjelenő *Zeitschrift für Sozialforschung*-ot említhetjük meg; ez is háromnyelvű folyóirat, mely így csak részben német s aránylag magas ára miatt csak szűkebb köröket érint. Ezen a hiányon igyekszik segíteni a párizsi német szabadegyetem kiadásában megjelenő *Zeitschrift für freie deutsche Forschung*, melynek első száma most hagyta el a sajtót.

A folyóirat első cikkét — stilszerűen — a külföldön élő legnagyobb német tudós, Albert *Einstein* írta *Physik und Realität* címmel. Alfred *Stern* a Heisenberg-féle elvről (Unbestimmtheitsrelation) közöl érdekes fejtegetéseket, élesen szembehelyezkedve azokkal, akik — mint pl. *Pascual Jordan* — ezt a fizikai elvet egy lélektani indeterminizmus alátámasztására szeretnék felhasználni. Prof. *Siegfried Marck Zur Philosophie des Nationalsozialismus* címen értekezik; szerinte megokolatlanul tekintik Fichtét és Hegelt a mai német rendszer szellemi elődeinek, bár kétségtelen, hogy a fichtei „geschlossener Handelsstaat“ gondolata, va-

lamint a hegeli államelmélet sokban hatott a mai szervezett regresz-zió ideológiájának kialakulására. Julius E. Lips hatalmasan dokumentált tanulmányt közöl a primitív szociológia köréből (*Regierungs und Verwaltungsformen bei den Naturvölkern*), Wolfgang Hallgarten *Fremdeheitskomplex und Übernationalismus* című tanulmányában lélektani szempontból fejtegeti azt a tényt, hogy a túlzó nacionalista ideológia képviselői között sok idegeneredetűt találunk. A német tudomány két külföldön elhalt nagyjáról, Alfred Adlerről és William Sternről dr. Hans Pollnow emlékezik meg, míg a szintén nem rég meghalt Edmund Husserl méltatása technikai okokból a következő számra marad. A nekrológ rovatba tartozik bizonyos szempontból az 1937. év folyamán elbocsátott német tudósok tragikusan hosszú listája; közöttük sok a világhírű név (pl. Ernst Robert Curtius, Otto Warburg, Karl Jaspers). Német és osztrák tudományos krónikát, glosszákat és könyvismertetésekét találunk még az első számban.

Meglepő a kifejezetten világnézeti aláfestettségi cikkek kis száma és az egész lap szenvedélyektől ment tárgyilagos hangja. Ugy látszik, hogy a folyóirat munkatársai tudatosan szembe akartak helyezkedni a *voraussetzungslose Wissenschaft* fogalmával véglegesen szakító hivatalos német tudományos felfogással. Ezzel szemben viszont sajnálatos a dialektikus materialista filozófia hiánya a lapban. A lap teljesítménye azonban mégis minden elismerést megérdemel. (Geröly Kálmán)

**GORKIJ MAXIM: KLIM SZAMGIN. (Pantheon, Budapest, 1938.)**

Lehet, hogy lesz még egy-két *legutolsó* Gorkij-regény is a kiadói élelmesség jóvoltából. Az sincs kizárva, hogy kézhez vesszük még a Klim Szamgin folytatását, mert ez a regény magában töredéknek hat. Igaz, hogy nagyvonalú töredéknek. Orosz fiatalember életregénye a gyermekkor gyűgőségétől az első nagy szerelmi csalódásig. Mondják, hogy saját gyermekkorának élményemlékeit is fel lehet fedezni benne, de aki Gorkij életrajzát ismeri, kételkednie kell ebben az állításban. Klim az orosz középosztályi gyermeke, akinek módjában áll elvégezni a középiskolát és feljut a pétervári egyetemre. Gorkij pedig tudvalevően egészen alulról kerül fel és csak nagyon későre került be azokba a körökbe, melyeket a Klim Szamginban a rézmetsző aprólékos művészetével örökít meg. A mese jelentősége egészen eltölpül a jellem és életábrázolás ilyen magasrendű mesterisége mellett. Klim jelentéktelen apjának különcködő hajlandóságából jut szokatlan nevéhez s ennek köszönheti, hogy egész családja rendkívüli, az átlagtól elütő képességű gyermeket lát benne. Így nő fel, mintegy az eleve elrendeltetés Prokrusztész ágyában s minden szavával, cselekedetével, egész magatartásával azon van, hogy megfeleljen a képességeihez fűzött várakozásoknak. Ennek köszönheti, hogy egyidőn túl Gorkij szemével látja az orosz élet nagy zürzavarát, melyben a háború előtti évek jelszavai kavarnak. Sok minden kiderül és megvilágosodik ebben a könyvben a távoli szemlélő előtt arról a lelki alkatról, melyet az orosz átlag középosztály a század első évtizedében magáénak vallhatott volna, ha — maga is tisztában lett volna vele, hogy mit akar tulajdonképpen? A regény mesterisége és Gorkij szellemi magasrendűsége éppen abban nyilvánul meg, ahogyan ezt a tanácstalan zürzavart úgy tudja elének állítani, mint hétköznapi keresztemszetét. Forró talajon lép a láb s minden pillanatban attól lehet tartani, hogy vulkanikus ingoványba süpped. De a vulkán kitörése egyre késik. A regény utolsó lapjain, a moszkvai cári látogatással kapcsolatos — (véletlen vagy szándékolt) — tömegszerencsétlenség kiábrázolása olyan döbbenetes erővel hat, mint Móricz